

‘De Laurenskerk. Een monument vol verhalen’

Op 10 september 2010 werd in Rotterdam de permanente tentoonstelling ‘De Laurenskerk. Een monument vol verhalen’ geopend. De Stichting Grote of Sint-Laurenskerk, eigenaar van het gebouw, had het Amsterdamse bureau Kossmann.de jong exhibition architects de opdracht gegeven een tentoonstelling te ontwerpen die bezoekers meer zou vertellen over de geschiedenis van het gebouw. Ook werd hen gevraagd de kerk met haar sobere wederopbouw karakter een meer uitnodigend voorkomen te geven. Dankzij gulle giften van fondsen en het Rotterdamse bedrijfsleven kon dit plan ten uitvoer worden gebracht.

Op 11 november van hetzelfde jaar werd in de Laurenskerk het symposium ‘Vorbij het object. Authenticiteit, performativiteit, publiek en community’ gehouden, georganiseerd door het onderzoeksteam van het NWO/VSF onderzoeksproject ‘Community Museums Past and Present’, verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit themanummer is een uitwerking en verdieping van de voordrachten die op dat symposium zijn gehouden.

De herinrichting van de Laurenskerk speelt zich af op de snijvlakken van monumentenzorg, religieuze, culturele en commerciële gebruikstoepassingen en museale functies. In het geval van de Laurenskerk ging het om een optimale vervulling van elk van die functies, en bovendien om de samenhang daartussen en de meerwaarde ervan. In het Nederlandse monumentenlandschap was de Laurenskerk altijd al een buitenbeentje, nu is zij dat opnieuw door de keus voor een herinrichting die het verleden oproept met moderne materialen, vormen en media. De herinrichting van de Laurenskerk past binnen een veel bredere ontwikkeling in de aanpassing van oude gebouwen aan nieuwe functies. Veel monumentale stadskerken kunnen alleen overleven als zij hun ruimtes beschikbaar stellen aan de kerkelijke gemeente, en daarnaast ook openstellen voor cultureel en commercieel gebruik. In de Laurenskerk wordt nog steeds gekerkt, maar er wordt ook gemusiceerd en gedineerd. Er worden diploma’s uitgereikt, conferenties belegd en beurzen gehouden.

Toch zijn herinrichting en hergebruik niet twee woorden voor hetzelfde. De Laurenskerk is al heel lang aangepast aan nieuwe functies, met flexibel meubilair, café, winkel, toiletgroep, akoestisch plafond en dergelijke. De eigenaar van het gebouw was niet zozeer ontevreden over de bruikbaarheid van de kerk, maar wel over de aanblik en beleving daarvan. Toeristen en passanten stellen andere eisen dan concert- of congressgangers. De bezoek-

kers komen niet voor activiteiten in de kerk, maar voor de kerk zelf. Zij komen voor de geschiedenis, de betekenis en voor de schoonheid van het monument. Een kerk als de Laurenskerk heeft pas een breed draagvlak wanneer alle partijen tevreden zijn, de kerkgangers, de gebruikers en de bezoekers.

Bij de herinrichting waren verschillende partners betrokken: de eigenaar met een eigen klankbordcommissie, de Hervormde Gemeente, het ontwerp bureau en de Commissie voor Welstand en Monumenten van de Gemeente Rotterdam. Kathelijne Eisses beschrijft in haar artikel hoe het ontwerp tot stand kwam in een permanent overleg tussen die partners, en in welke gevallen dat tot aanpassingen in het ontwerp leidde.

Hergebruik en herinrichting vallen niet los te denken van de ruimte waarin het monument staat. In het artikel ‘De Laurenskerk als publieke ruimte’ gaat het om de functie van een gebouw met een lange geschiedenis als religieus centrum in een stedelijke context, die in de loop der tijd ingrijpend veranderd is. Cultureel erfgoed en eigentijds vastgoed mogen dan fysieke burens zijn in de binnensteden van nu, de dialectische spanning tussen de symbolische economie van de moderne stad en de ethische grondslagen van erfgoed is groot. Hoewel monumenten en musea gewaardeerde onderdelen zijn van de attractieve stad, fungeren ze ook als tegenhanger ervan.

De Laurenskerk is een monument, een religieuze, culturele en commerciële gebruikruimte en sinds de herinrichting ook een soort museum. Harmonie en evenwicht tussen die verschillende hoedanigheden zijn niet vanzelfsprekend en van de architect die zich beweegt op het terrein van hergebruik en herinrichting wordt zeer veel gevraagd. Competenties op het gebied van restauratie, moderne technieken en materialen spreken voor zich, doorslaggevend zijn ontwerperskwaliteiten en smaak.

Marieke Kuipers behandelt in haar artikel ‘Saxa Loquuntur’ de dilemma’s die ontstaan bij de aanpassing van middeleeuwse religieuze monumenten aan nieuwe functies. Welke ingrepen doen geen afbreuk aan de spankracht en draagkracht van het gebouw en welke wel? Kuipers bespreekt zeven ‘zusterkerken’ van de Laurenskerk en herleidt de analyses tot de ideaaltypen congruentie, consolidatie, conflict, coherentie, concurrentie, contrast en compromis.

Voor veel monumenten is het tweede leven na kasteel, kerk of stadhuis een museaal leven. De erfgoedcomponent van het monument neemt het gebouw over en maakt het een museum

van zichzelf. Dat betekent in veel gevallen tamelijk statische presentaties van authentiek materiaal. Maar het aanbod van authentieke objecten en gebouwen leidt niet per definitie tot een optimale historische sensatie. In de erfgoedwereld is op dit moment een koerswending merkbaar naar andersoortige presentaties, naar een nieuw gebruik van collecties en gebouwen. In historische musea en monumenten wordt er steeds meer gekozen voor presentatievormen die het publiek emotioneel en fysiek bij het erfgoed betrekken, waarbij gebouw, collectie en media samenkomen in een verhaal dat de bezoeker raakt. Uit het artikel van H el ene Verreyke blijkt dat de tentoonstelling grote indruk maakt op de bezoekers en naadloos aansluit bij de religieuze uitstraling van het gebouw. Dorus Hoebink bespreekt tot slot de tentoonstelling in de Laurenskerk in termen van performativiteit. Zijn stelling is dat de inzet van verschillende media en het multiperspectivische vertelperspectief de tentoonstelling uittillen boven

de tegenstelling tussen authentiek en niet-authentiek. Steeds worden er relaties gelegd met de wereld buiten de Laurenskerk, tussen heden en verleden en tussen het seculiere en het religieuze.

Kossmann.dejong realiseerde een *make over* van de Laurenskerk zonder grote ingrepen in de bouwmassa en gaf het gebouw zijn geschiedenis terug. Voor het ontwerp van deze tentoonstelling won het bureau in 2011 de Silver Award in de categorie Environments van de International Design Excellence Awards van de Industrial Designers Society of America.

Ik spreek de hoop uit dat dit themanummer een bijdrage kan leveren aan de discussie over hergebruik en herinrichting van met name religieuze monumenten.

Marlite Halbertsma
Gastredacteur

Laurenskerk, Kapel van de Hervorming gezien naar het oosten (foto Thijs Wolzak / ontwerp Kossmann.dejong)